



HUFIYONA IQTISODIYOTNI CHEKLASHDA RAQAMLI IQTISODIYOTNING O'ZIGA XOS MEXANIZMLARI

Soipova Dinoza Shuxratovna
Karimova Aziza Erkinovna

Тошкент амалий фанлар университети Тармоқлар иқтисодиёти кафедраси assistentlari
<https://doi.org/10.5281/zenodo.13353064>

Annotatsiya: Mazkur maqolada O'zbekiston Respublikasi tashqi savdosida vujudga kelayotgan xufiyona iqtisodiyot ulushini bojxona to'lovlarini takomillashtirish orqali qisqartirish bilan bog'liq masalalar tahlil etilgan va boj-tarif siyosatini isloh qilish bo'yicha takliflar ishlab chiqilgan.

Kalit so'zlar: xufiyona (yashirin) iqtisodiyot, tashqi savdo, bojxona to'lovlari, bojxona to'lovlari bo'yicha imtiyozlar, tovar-ning bojxona qiymati, boj-tarif siyosati, soliqlar, majburiy to'lovlar.

KIRISH

Jahon iqtisodiyotida kechayotgan jarayonlarni tahlil natijalari shuni ko'rsatadiki, tashqi savdoni erkinlashtirish jahon xo'jaligi rivojlanishining asosiy tendensiyalaridan biriga aylanmoqda. Tashqi savdo va mamlakatning iqtisodiy o'sishi o'rtasidagi munosabatlar umumiy deb tan olingan. Shu bilan birga, tashqi bozorga chiqishda davlat xufiyona iqtisodiyot kabi hodisaga duch keladi. Zamonaviy bosqichda xufiyona iqtisodiyot global muammolardan biri sifatida qaralmoqda hamda ko'pgina davlatlar tomonidan iqtisodiy xavfsizlikka tahdidlar sifatida alohida ta'kidlab o'tiladi. Sertifikatlangan buxgalterlar assotsiatsiyasi (ACCA - Association of Chartered Certified Accountants) tomonidan o'tkazilgan tadqiqotlarda 28 ta davlatda 2025 yilga kelib xufiyona iqtisodiyotning ko'lami (YaIMga nisbatan foizda) prognozlar ko'rsatib o'tilgan. Jumladan, Nigeriyada 47%, Rossiyada 39%, Braziliyada 34%, Turkiyada 22%, Kanadada 19%, Hindistonda 14%, Buyuk Britaniyada 11%, Xitoyda 10%, Avstraliyada 9%, AQShda 7%ni qayd etgan ^[1].

Jahon banki ma'lumotlarida xufiyona iqtisodiyotning darajasi turli davlatlarda quyidagicha farqlanadi: masalan, Shveysariyada 8,6%, Xitoyda 12,9%, Rossiyada 43,6%, Boliviya 66,4% atrofida. Shuningdek, dunyo bo'yicha bu ko'rsatkichning o'rtacha darajasi YaIMning 17,2 %ni tashkil etishi ko'rsatilgan. Hozirgi kunda xufiyona iqtisodiyot muammolarini o'rganish ko'pchilik mamlakatlar, jumladan O'zbekiston uchun ham dolzarb va muhim ahamiyat kasb etmoqda. Mavjud ma'lumotlar tahlili asosida shuni aytilish mumkinki, xufiyona iqtisodiyot turli darajalarda bo'lsada barcha davlatlarda mavjud. Ta'kidlash joizki, davlat o'z tashqi savdosini tartibga solishda va liberallashtirishda xufiyona iqtisodiyot kabi boshqarish mushkul hodisaga to'qnash keladi. Xufiyona iqtisodiyotning rivojlanish miqyoslari har bir mamlakatning rivojlanish darajasi, undagi ijtimoiy iqtisodiy holatiga va iqtisodiyotni davlat tomonidan tartibga solish va boshqarish xususiyatlariga bog'liqdir.

Hozirgi kunda tadqiqotchilar tomonidan xufiyona iqtisodiyotni o'rganish bir qancha yo'nalishlarda amalga oshirilmoq uning murakkabligi hamda tadqiqotchilar izlanishlaridagi turli nazariy va amaliy vazifalardagi tafvotlar bilan izohlash mumkin. Bugungi kunga qadar

xufiyona iqtisodiyot muammolarini o'rganishga bag'ishlangan tadqiqotlar bilan tanishib chiqib, shunday xulosaga kelish mumkinki, xufiyona iqtisodiyot muammolarini o'rganish va uning mazmunini ochib berish uchun asosan quyidagi to'rtta yondashuv shakllangan. Xususan: yuridik (rasmiy-huquqiy), iqtisodiy, hisob-statistik, kompleks yondashuvlar.

ADABIYOTLAR SHARHI

Yuridik (rasmiy-huquqiy) yondashuvda xufiyona iqtisodiyot qonunga zid harakat deb baholanadi. Bunda uning tabiatini belgilovchi asosiy holatlar sifatida rasmiy yoki davlat ro'yxatidan o'tmasligi, davlat nazoratidan chetdaligi, noqonuniy ekanligini keltirish mumkin. Masalan, tadqiqotchilar D. Makarov va V. Esipov xufiyona iqtisodiy faoliyatning asosiy diqqatga sazovor jihati uning nazoratsiz ekanligiga e'tibor qaratadilar. Ularning fikricha, ochiq nazorat usullari orqali bu iqtisodiyot to'g'risidagi ma'lumotlarni olish amalda mumkin emas ^[2, 3].

Tadqiqotchilar V. Ispravnikov va V. Kulikov iqtisodiyotning xufiyona iqtisodiyot deb sanalishi uchun uning rasmiy yoki davlat ro'yxatidan o'tmasligi, noqonuniy xususiyatga ega ekanligini asos qilib olganlar ^[4].

B. Dallago xufiyona iqtisodiy jarayonlarga baho berish uchun nomuntazam iqtisodiyot tushunchasini ishlatadi, bunda muntazam belgilangan qoida va qonunlarga bo'ysunmagan yoki davlat boshqaruv organlari va nazoratidan yashirin bo'lgan iqtisodiy agentliklar faoliyati tushunilgan ^[5].

Iqtisodiy yondashuvda xufiyona iqtisodiy munosabatlarni ifodalashda asosan iqtisodiy kategoriyalar qo'llaniladi. Ya'ni xufiyona iqtisodiyotga nisbatan soliqlar to'lashdan yashirilgan iqtisodiy faoliyat deb qaraladi.

Hisob-statistik yondashuvda xufiyona iqtisodiy munosabatlarning asosiy mezon sifatida ularning rasmiy statistikada qayd qilinmasligi hisoblanadi. Mazkur yondashuv Milliy hisoblar tizimi (MHT) metodologiyasiga asoslangan bo'lib, uning asosiy mohiyati ham iqtisodiy faoliyatda rasmiy statistik hisobning yo'qligidir. MHT metodologiyasiga ko'ra, barcha xufiyona iqtisodiyotning paydo bo'lishi ikki guruhga bo'linadi:

a) natijalari YaIM hajmida hisobga olinuvchi faoliyatning mahsuldor ko'rinishlari;

b) YaIM hajmini hisoblashda inobatga olinmaydigan va statistik xatolarni kamaytirish maqsadida qayd qilinadigan shaxsga va mulkka qaratilgan jinoyatlar.

Ushbu yondashuvning afzallik tomoni shundaki, bunda umum qabul qilingan MHT metodologiyasi asosida iqtisodiy faoliyatning yashirin qismiga miqdoriy baho berish imkonini beradi. Shu bilan birga, ushbu yondashuvning kamchiliklari ham mavjud. Jumladan, mazkur yondashuv orqali YaIM hajmini yaratishga ta'sir etmaydigan iqtisodiy huquqbuzarliklar va jinoiy faoliyatlarining hajmi, ularning tuzilmasi va iqtisodiy tizimga ta'sirini baho berish imkonini bermaydi. Shuningdek, ushbu yondashuvdan foydalanishda statistik ma'lumotlar bazasining yetarli emasligi va ishonchsizligi asosiy muammo bo'ladi.

Kompleks yondashuv asosini yuqorida keltirilgan jihatlarni borligicha olib o'rganish tashkil qiladi. Masalan, A. Shoxin xufiyona iqtisodiyotni belgilari sifatida iqtisodiy munosabatlarda hisob-kitob yuritilmasligi, reglamentni yo'qligi va noqonuniylik holatlarini sanab o'tadi [6].

TADQIQOT METODOLOGIYASI

Ushbu maqolada joriy yo'nalishni davom ettirgan holda mamlakat iqtisodiyotidagi xufiyona iqtisodiyotni bartaraf qilishimiz mumkinligi regression va korrelyatsion model orqali tahlil qilinib kelajakda mamlakatimizda qo'llash bo'yicha amaliy taklif va tafsilyalar keltirilgan.

TAHLIL VA NATIJALAR

Olimlar va tadqiqotchilar tomonidan xufiyona iqtisodiyotni turli xil yondashuvlar va qarashlar nuqtayi nazaridan tadqiq etishlari, ushbu illatni tasniflashda ham yakdil fikrga kelinmasligiga olib kelmoqda. Xususan, hufiyona iqtisodiyot muammolarini o'rganish va uning mazmunini ochib berishga qaratilgan iqtisodiy va hisob-statistik yondashuvlardan kelib chiqib, yashirin iqtisodiyotga quyidagicha ta'rif berilgan: "Yashirin iqtisodiyot" o'zida qonunga zid bo'lgan, shuningdek, uning subyektlari belgilangan soliqlarni to'lashdan, ijtimoiy to'lovlarni topshirish yoki belgilangan ma'muriy majburiyatlarni bajarishdan qochish maqsadida, rasman hisobga olinmaydigan yoki kamaytirib ko'rsatishda ifodalangan faoliyatdir. Shuningdek, O'zbekiston ensiklopediyasida: "Yashirin iqtisodiyotga - ishtirokchilar tomonidan oshkora olib borilmaydigan, davlat va jamiyat tomonidan nazorat qilinmaydigan, soliqlar to'lanmaydigan, rasmiy davlat statistikasida qayd etilmaydigan iqtisodiy jarayonlar, iqtisodiy faoliyat turlari kiradi"- deb ko'rsatilgan [9].

Ta'kidlash joizki, tashqi savdo sohasidagi noqonuniy iqtisodiy faoliyat bu tashqi iqtisodiy faoliyat subyektlari tomonidan bojxona to'lovlari va soliqlarini to'lashdan bo'yin tovlash va qo'shimcha foyda olish hamda moliyaviy resurslarni mamlakat tashqarisiga olib chiqish maqsadida amalga oshiriladigan shubhali yoki noqonuniy moliyaviy-iqtisodiy operatsiyalari hisoblanadi. Ushbu yo'nalishlarni turli ko'rinishda ekanligini xufiyona iqtisodiyot shakllari va salbiy oqibatlarini,

Yuqoridagilardan kelib chiqib, tashqi savdoda yashirin iqtisodiyot tushunchasini - tovarlarni bojxona hududiga olib kirishda va olib chiqishda bojxona nazoratini chetlab yoki tovarlarni noqonuniy tarzda yashirib o'tish, bojxona to'lovlari to'lashdan bo'yin tovlashning turli xil holatlari, bojxona organlari tomonidan yuritiladigan rasmiy statistikalarda aks etmagan jarayonlar deb ta'riflash mumkin. Demak, yuqoridagi tahlillardan kelib chiqib, bojxona to'lovlari sohasida yashirin iqtisodiyot elementlariga sabab bo'luvchi quyidagi:

- a) bojxona to'lovlari bo'yicha imtiyozlardan foydalanish maqsadida tovarlarni TIF TN kod raqamlarini noto'g'ri ko'rsatish;
- b) tovarning bojxona qiymatini pasaytirib ko'rsatish, soxta hujjatlardan foydalanib tovarni miqdor va qiymatini yashirishga urinish;
- d) bojxona to'lovlardan qochish maqsadida tovarlarni O'zbekiston Respublikasi TIF TNning past stavkali tovarlar niqobi ostida yashirgan holda olib kirilishi kabi holatlarni kiritishimiz mumkin.

Mazkur omillar bevosita bojxona to'lovlarning miqdoriga ta'sir etadi hamda bojxona to'lovlarning qo'shimcha hisoblanishiga olib keladi. Qayd etish lozimki, yashirin iqtisodiyotning bojxonaga oid asosiy yo'nalishlaridan biri - bu bojxona to'lovlardan qochish maqsadida, ayrim "uddaburon" tadbirkorlar tomonidan amalga oshiriladigan noqonuniy xatti harakatlar hisoblanadi.

Bu kabi holatlarga nisbatan samarali kurash olib borish uchun avvalo, o'tgan yillar davomida bojxona organlari tomonidan qo'shimcha hisoblangan bojxona to'lovlari statistikasini chuqur tahlil qilgan holda kelgusidagi ustuvor vazifalarni belgilash maqsadga muvofiq.

Tahlillar shuni ko'rsatmoqdaki, bojxona organlarida 2020-2022-yillarda qo'shimcha hisoblangan bojxona to'lovlari kelib chiqish sabablarini tahlil qiladigan bo'lsak, bojxona to'lovlardan berilgan imtiyozlarni noto'g'ri qo'llanilishi 0,7 foizga, tovarlarning bojxona qiymatini past ko'rsatilishi holatlari 9,9 foizga, soxta kelib chiqish sertifikatining taqdim etilishi holati 4,2 foizga o'sgan va aksincha, tovarlarning TIF TNga xos kod raqamlarini noto'g'ri belgilanishi 5,7 foizga, boshqa holatlar 5,5 foizga kamaygan.

Shuningdek, oxirgi yillarda imtiyozlarning noto'g'ri qo'llanilishi, tovarlarning bojxona qiymatini past ko'rsatilishi holatlari qo'shimcha hisoblangan bojxona to'lovlarning kelib chiqish sabablarida asosiy salmoqni egallab turibdi.

Bojxona organlari tomonidan 2020-2022-yillar davomida bojxona to'lovlari to'lashdan bo'yin tovlash holatlari bo'yicha umumiy qiymati 24,9 mlrd. so'mlik 41 ta jinoiy ishlar qo'zg'atilgan. Xususan:

- 2020-yilda 21 ta (14,7 mlrd. so'm)
- 2021-yilda 9 ta (2,7 mlrd. so'm)
- 2022-yilda 11 ta (7,5 mlrd. so'm) jinoiy ishlari qo'zg'atilib, ish materiallari tergov organlariga topshirilgan:

Mazkur holatlarini sohalar kesimida tahlil qilib ko'rilganda, 7,75 mlrd. so'mi (38,1%) maqsadsiz ishlatilgan trikotaj mahsulotlari, 3,87 mlrd. so'mi (19%) importyor korxonaning faoliyat turi mos kelmasada, imtiyoz asosida rasmiylashtirilgan yem mahsulotlari, 3,43 mlrd. so'mi (16,9%) maqsadsiz ishlatilgan tekstil mahsulotlari, 2,50 mlrd. so'mi (12,3%) maqsadsiz ishlatilgan xo'jalik mollari, 2,80 mlrd. so'mi (13,8%) boshqa tovarlar bo'yicha yuritilgan [7].

Yuqoridagilardan ko'rinib turibdiki, bojxona to'lovlarining to'g'ri va to'liq undirilishi hamda ularni qo'shimcha hisoblanishining maksimal darajada kamaytirilishi, hufiyona iqtisodiyotni qisqarishiga olib keladi. Xususan, quyida keltirilgan muammolarning mavjudligi natijasida bojxona to'lovlarining qo'shimcha hisoblanishiga sabab bo'lmoqda.

Birinchi muammo sifatida, bugungi kunda tovarning bojxona qiymatini pasaytirish maqsadida, yuk-kuzatuv hujjatlarini soxtalashtirish kabi holatlar ko'paygan.

Ikkinchi muammo sifatida, amaliyotda bojxona to'lovlarini pasaytirish maqsadida, ayrim nohalol TIF ishtirokchilari tomonidan ikki xil shakldagi, ya'ni haqiqiy va soxta hujjatlar to'plamini parallel yuritish sxema- sidan foydalanilishi. Ushbu sxema quyidagicha tartibda ishlaydi: qo'shni mamlakatlar bojxona chegarasi orqali tovarlar haqiqiy hujjatlarni taqdim qilgan holda olib o'tiladi, shundan keyin ushbu hujjatlar to'plami soxtasi bilan almashtiriladi hamda O'zbekiston Respublikasi bojxona chegarasidan olib o'tiladi. Bunday sxemalar paydo bo'lishining asosiy sababi sifatida, O'zbekiston Respublikasining asosiy savdo sheriklari sanalgan ayrim dav- latlarning bojxona xizmatlari bilan o'zaro ma'lumotlar almashish mexanizmi yo'qligini keltirish mumkin.

U chinchu muammo sifatida, import bojxona boji stavkalarini belgilashda nomutanosibliklar mavjudligi bilan izohlanadi. Jumladan, O'zbekiston Respublikasi boj-tarif stavkalarini ishlab chiqishning samarali mexanizmi yoki algoritmi ishlab chiqilmaganligi, import boji stavkalarining hisobot yilida kamida ikki marotaba o'zgarti- rilishiga olib kelmoqda. Xususan, O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2018-yil 29-iyundagi PQ-3818- sonli qaroriga muvofiq, 2019-yilning 1-yanvaridan yangi qabul qilingan import boji stavkalari qo'llanilishi belgilangan edi. Biroq, ushbu qaror hali kuchga kirmasdan turib, O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2018-yil 26-dekabrdaqi PQ-4086-sonli Qarori bilan ushbu import boji stavkalariga o'zgartirishlar kiritildi. Jumladan, jami 11 295 tovar pozitsiyasidan 2 898 tasi bo'yicha bojxona boji stavkalari tushirilib, 7 083 (5 886) ta tovar pozitsiyasi uchun bojxona boji 0 stavka miqdorida belgilandi.

Avvalgi bojxona boji stavkasi o'rtacha arifmetik hisobi bo'yicha 6,45 foizni tashkil etgan bo'lsa, yangidan joriy qilingan bojxona boji stavkasi bo'yicha esa 5,59 foizni tashkil etib, 1,15 barobarga kamaygan. Shuningdek, O'zbekiston Respublikasi Prezidentini 2019-yil 2 oktyabrdaqi PQ-4470-son qarori bo'yicha bu borada bir qator o'zgarishlar bo'ldi. Xususan, 1 096 ta tovar pozitsiyasiga nisbatan belgilangan import bojxona

boji stavkalari oshirildi. 208 ta tovar pozitsiyasiga - bojxona boji stavkalari pasaytirildi. Aralash stavkalar - 1 561 ta tovar pozitsiyasiga nisbatan belgilanib, 348 taga oshgan bo'lib, kiritilgan o'zgarishlar natijasida import bojxona bojining o'rtacha arifmetik stavkasi miqdori 8,02 % ga teng bo'ldi [8].

To'rtinchi muammo sifatida, noqonuniy bitimlarni amalga oshirish maqsadida, qisqa muddatga tashkil qilinadigan "bir kunlik firmalar" firmalarning amaliyotda mavjudligini hamda boshqa ko'plab muammolarni keltirish mumkin.

Ta'kidlab o'tilgan holatlarni oldini olish har bir mamlakat uchun juda muhim hisoblanadi. Chunki xufiyona iqtisodiyotning darajasi mamlakatning investitsiyaviy jozibadorligiga va milliy iqtisodiyotning rivojlanishiga salbiy ta'sir ko'rsatadi.

Davlat va jamiyat a'zolari o'rtasidagi iqtisodiy muammolardan biri - bu soliq va bojxona to'lovlarini to'la- maslik yoki to'lovlarni ataylab kechiktirish holati hisoblanadi. Iqtisodiy subyektlar o'zlarining yashirin faoliyatlari natijasida olgan daromadlarini davlatning tegishli organlaridan yashirishi, soliq va bojxona to'lovlarni to'lamasligi oqibatida davlat byudjetiga tushishi lozim bo'lgan mablag'lar tushmaydi. Bundan tashqari, jamiyat a'zolarining ixtiyoridagi daromadlarini to'liq hisobga olish imkoni bo'lmaydi. Bu esa, davlatni kelajakda mamlakatni ijtimoiy- iqtisodiy rivojlantirishga yo'naltirilgan iqtisodiy siyosatini chalg'ituvchi omil bo'lib xizmat qiladi.

XULOSA VA TAKLIFLAR

Yuqoridagi muammoli masalalarga ijobiy yechim topish uchun tashqi savdoda xufiyona iqtisodiyot ulushini qisqartirish maqsadida, boj-tarif siyosatini takomillashtirish bo'yicha quyidagi ustuvor yo'nalishlarni belgilash maqsadga muvofiq sanaladi:

- bojxona to'lovlarini to'liq undirilishiga ta'sir etadigan yuk-kuzatuv hujjatlaridagi soxtalashtirishlarni oldini olish maqsadida, hujjatlarni doimiy o'rganib, tahlil qilib borish uchun yagona tizim ishlab chiqish;
- O'zbekiston Respublikasining asosiy savdo sheriklari sanalgan davlatlarning bojxona xizmatlari bilan o'zaro ma'lumotlar almashish mexanizmini takomillashtirib, onlayn rejimda doimiy ishlashini ta'minlash;
- O'zbekiston Respublikasi boj-tarif siyosatini boshqa rivojlangan xorijiy davlatlardagi singari fundamental mexanizmlarga asoslangan holda, xom ashyo va tayyor mahsulotlarga, shuningdek bir xil turkumga mansub bo'lgan tovarlarga nisbatan maqbul import boji stavkalarini belgilash;
- o'zida milliy iqtisodiy manfaatlarni aks ettirgan "Milliy boj-tarif strategiyasi"ni ishlab chiqish hamda mamlakat iqtisodiyoti uchun muhim tovarlar kategoriyasini aniqlash hamda bu turdagi tovarlarga maqbul tarif stavkalarini joriy etish.

Mazkur xulosa va takliflarni inobatga olgan holda, tashqi savdoni tartibga solishda boj-tarif siyosatini takomillashtirish, tashqi savdoda xufiyona iqtisodiyot



ulushini qisqartirishga olib kelib, uni yanada samarali rivojlantirishga xizmat qiladi.

ADABIYOTLAR:

- [1] O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2022 yil 28-yanvardagi "2022-2026 yillarga mo'ljallangan Yangi O'zbekistonning taraqqiyot strategiyasi to'g'risida"gi, PF-60-son Farmoni (1-ilova, III-bo'lim, 21-maqсад).
- [2] Rivojlanish strategiyasi. Toshkent metallurgiya zavodi mintaqaning sanoat yetakchilaridan biriga aylanmoqchi. Batafsil. uz <https://batafsil.uz> obchestvo. 4 December 2019.
- [3] O'zbekiston Respublikasi Prezidentining "O'zbekiston Respublikasini yanada rivojlantirish bo'yicha Harakatlar strategiyasi to'g'risida"gi 2017 yil 7-fevraldagi PF-4947-son Farmoni.
- [4] O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Shavkat Mirziyoev nutqidan 02.12.2017 yil. http://uza.uz/uz/politics/shavkat_mirziyoyev_xalqimiz_dunyoqarashida_innovatsiya_muhit_02.12.2017
- [5] Mustafaqulov Ya.B., Qilichov S.S., Allayorov I.X. Biznes asoslari. Toshkent, "GRAND KONDOR PRINT", 2024 yil
- [6] Mustafaqulov Ya.B., Todjimamatova M.E., Berdiyeva A.G', Egamberdiyeva O.A. Biznes asoslari: praktikum (amaliy mashg'ulotlar uchun o'quv qo'llanma). Toshkent, "GRAND KONDOR PRINT", 2024 yil
- [7] Sertifikatlangan buxgalterlar assotsiatsiyasi "ACCA" (Association of Chartered Certified Accountants) hisoboti ma'lumotlari asosida shakllantirildi. "Emerging from the shadows. The shadow economy to 2025" // <https://www.accaglobal.com/gb/en.html>
- [8] Макаров Д. Экономические и правовые аспекты теневой экономики в России // Вопросы экономики, 1998, №3.
- [9] С. 21-24.
- [10] Есипов В. М. Теневая экономика. - М.: 1997. - С. 42.
- [11] Исправников В. О., Куликов В. В. Теневая экономика: иной путь и третья сила // Российский экономический журнал, 1997, №3. - С. 13-14.
- [12] Dallago B. (1994) The irregular economy in transition: features, measurment and scope. In: Output Decline in Eastern Europe: Unavoidable, Extertal influence or Homemade? Ed. by R. Z. Holzman efal. IIASA, Luxemburg.
- [13] Шохин А. Н. Социальные проблемы перестройки. - М.: Экономика, 1989.
- [14] O'zbekiston Respublikasi Davlat bojxona qo'mitasi ma'lumotlari.
- [15] O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2019-yil 2-oktyabrdagi PQ-4470-son qarori // O'zbekiston Respublikasi Qonun hujjatlari ma'lumotlari milliy bazasi - www.lex.uz.